

DE LA DETENȚIA POLITICĂ, LA MEDICINA PSIHIATRICĂ. INTERVIU CU GALINA RĂDULEANU

Andreea CORCA¹

FROM POLITICAL DETENTION TO PSYCHIATRIC MEDICINE. INTERVIEW WITH GALINA RĂDULEANU

ABSTRACT

The article below presents the prison experience and aspects of the daily life of former political prisoner Galina Răduleanu. The Răduleanu family had its origins in Basarabia, but he took refuge in Romania with the incorporation of the province east of the Prut into the URSS, consequence of the Second World War. The years that followed would overshadow the biographical trajectories of the members of the Răduleanu family, three of them (Galina, Mihail and Boris Răduleanu) getting to know the reality of the communist prisons of the Romanian People's Republic.

In 1960, Galina Răduleanu he was arrested from the town where he works as a doctor, after graduating from the Faculty of Medicine in Cluj-Napoca. For four years, he went through Uranus, Jilava, Arad and Oradea prisons, to then return to freedom. The desire to help her peers led Galina Răduleanu to specialize in psychiatry. After the fall of the communist regime in Romania, published his prison memoirs, as well as a journal dedicated to the profession of psychiatrist. At present, he lives in Bucharest and is a member of the Association of Former Political Detainees from Romania.

For making this article, I used both the oral history interview given by Galina Răduleanu, as well as her memoirs, criminal records and secondary sources. The interview below is part of the Oral History collection, currently in the project stage of the Brukenthal National Museum.

Keywords: Galina Răduleanu, the woman in communism, incarceration, psychiatry.

Recentul volum editorial „Morfolgia (ne)vinovăției”, coordonat de istoricul Constantin Vasilescu, debutează prin episodul traumatizant al confruntării Galinei Răduleanu cu noua realitate postcarcerală, însingurarea fostei deținute politice explicându-se prin desprinderea față de ascetismul resimțit între zidurile închisorii². În cele ce urmează, după scurta prezentare biografică a Galinei Răduleanu, se regăsește un interviu, înregistrat la 11 februarie 2023, la domiciliul intervievatei. Interviul a avut o durată de 1,25 h și a fost înregistrat exclusiv pe suport audio (digital voice recorder Krüger&Matz). Din punct de vedere metodologic, interviul a fost de tip narativ. Prin aceasta, înțelegem că persoana intervievată își povestește propriul trecut, urmând firul cronologic al evenimentelor esențiale existenței trăite, ajutată de un ghid

¹ Muzeograf, doctorand în istorie, Muzeul Național Brukenthal, Sibiu;
e-mail: andreeapaula.corca@gmail.com.

² C. Vasilescu *et alli*, *Morfolgia (ne)vinovăției. Alfabetul detenției feminine în comunism*, București, Editura Litera, 2023, p. 19.

de interviu. Inițial, ghidul de interviu a cuprins 20 de întrebări, însă pe parcursul conversației, în mod firesc, au fost adăugate și altele. Deși interviul a necesitat integrarea operației de tehnoredactare, păstrează în mare măsură caracteristicile oralității.

Galina Răduleanu s-a născut în Basarabia, la 9 martie 1933, în familia preotului Boris Răduleanu. Mama sa, Alexandrina, avea origini ucrainiene și era învățătoare. În 1935, în familia Răduleanu s-a născut mezinul Mihail, fratele Galinei.

Cedarea Basarabiei către URSS, la finalul verii anului 1940, a avut repercusiuni negative imediate asupra familiei Răduleanu, care s-a refugiat la vest de Prut, în timpul încercării de trecere a frontierei româno-ruse aflându-se la un pas să fie acuzați de spionaj în favoarea NKVD, fapt mărturisit de Galina Răduleanu pe parcursul interviului acordat. Familia s-a refugiat la Craiova, șederea nefiindu-i însă de lungă durată, după recuperarea Basarabiei întorcându-se la Bălți. În timpul celei de-a doua conflagrații mondiale, Boris Răduleanu a participat, în calitate de preot confesor, la luptele desfășurate pe frontul de est, ajungând, alături de unitatea sa, până la Cotul Donului³. Eșecul campaniei româno-germane din răsărit, urmat de noua desprindere a Basarabiei de România, în toamna anului 1944, a determinat familia Răduleanu să aleagă încă o dată calea refugiului, stabilindu-se definitiv între granițele a ceea ce urma să devină Republica Populară Română.

Galina Răduleanu s-a înscris ca elevă a Liceului „Gheorghe Lazăr” din București, fiind curând exmatriculată pentru atitudinea critică manifestată la adresa regimului de democrație populară, exprimată într-un jurnal, identificat de direcțiune în ghiozdanul elevei. Momentul exmatriculării i-a cauzat Galinei Răduleanu profunde răni psihologice, determinând-o să ia în calcul perspectiva partizanatului anticomunist din munți: „Îmi consideram viața sfârșită – aveam 17 ani și căutam cu înfrigurare posibilitatea de a mă duce la partizani”⁴. În detrimentul acestei măsuri, a reușit să urmeze cursurile Facultății de Medicină din Cluj-Napoca, după ce absolvise liceul la Lugoj. În 1958, a desfășurat un stagiu de practică medicală la Brașov, după care, un an mai târziu, a fost repartizată la dispensarul local din Poiana Mărului, așezare situată în proximitatea Munților Piatra Craiului, la jumătatea drumului dintre orașele Făgăraș și Brașov⁵.

Din cauza atitudinii anticomuniste, cât și a descoperirii conexiunilor dintre familia Răduleanu și preotul legionar Ilie Imbrescu, represiunea regimului s-a extins și asupra membrilor acesteia. Boris Răduleanu a fost arestat în 14 martie 1960, la acea dată îndeplinind funcția de slujitor al Parohiei Slobozia din comuna Chitila⁶. Tatăl Galinei a fost condamnat la 15 ani de închisoare pentru activitate legionară, eliberarea acestuia survenind în 1964, după ce trecuse prin penitenciarele Văcărești, Jilava și Aiud⁷. La 25 septembrie 1960, Galina Răduleanu a fost arestată din dispensarul comunei Poiana Mărului și transportată ulterior la închisoarea Uranus, unde a fost an-

³ Galina Răduleanu, *Repetiție la moarte ... din spatele gratiilor*, Pitești, Editura Manuscris, 2017, p. 13.

⁴ *Ibidem*, p. 70.

⁵ *Ibidem*, p. 15.

⁶ Informații extrase din fișa matricolă penală a deținutului Boris Răduleanu: P2130890 (<https://www.iicmmer.ro/resurse/fisele-matricole-penale/>; data ultimei accesări: 14 martie 2023).

⁷ *Ibidem*, P2130891.

chetată, printre alții, de colonelul Gheorghe Enoiu⁸. Două luni mai târziu, pe 16 noiembrie, același parcurs a urmat și Mihail Răduleanu. Fratele Galinei era încadrat, la data arestării, ca student al Facultății de Fizică și Matematică din Cluj-Napoca. A fost condamnat la 5 ani de temniță pentru uneltire, sentință comutată în 1962⁹.

În fișele matricole penale atât Galina Răduleanu, cât și tatăl acesteia, figurează ca legionari, excepție făcând Mihail, care în perioada studenției activase ca membru al Uniunii Tineretului Muncitoresc. Conform clasificărilor Ministerului de Interne, Galina Răduleanu a fost considerată cea mai tânără deținută politică legionară¹⁰. Dacă în cazul lui Boris Răduleanu acuzația de legionarism a fost fundamentată pe situarea în anturajul lui Ilie Imbrescu și pe înscrierea numelui său pe o listă de aderenți ai Gărzii de Fier, alcătuită de clericul legionar în 1940, în cazul Galinei anchetatorii au concluzionat că legionarismul ar fi ascuns sub masca religiozității¹¹. Chiar și așa, aceasta a fost condamnată la 7 ani de temniță pentru uneltire, și nu pentru activitate legionară, conform datelor extrase din fișa matricolă penală. Întoarcerea în libertate s-a produs patru ani mai târziu, prin decretul de grațiere nr. 310/1964¹². Pe parcursul anilor de detenție, a trecut prin închisorile Jilava, Arad și Oradea.

Recluziunea a intensificat procesul de *re-personalizare* a fostelor deținute politice¹³, implicând însă o serie de particularități pentru fiecare caz avut în vedere. De exemplu, dacă pentru alte deținute politice părăsirea carcerii a fost percepută ca o repurtare legitimată a libertății pierdute, momentul eliberării a fost resimțit de Galina Răduleanu ca o desprindere de propria matrice interioară: „Eliberarea am trăit-o ca pe o sfășiere lăuntrică și mi-a trebuit mult timp ca să mă detașez de această amintire”¹⁴, trăind până în prezent cu nostalgia închisorii, așa cum se poate observa și în interviul care urmează. Revenită în libertate, Galina Răduleanu a intrat sub supravegherea organelor Securității, fără ca aceasta să o împiedice să își refacă destinul. S-a angajat în secția de psihiatrie a spitalului de la Păclișa, experiența medicinei psihiatrice fiind relatată într-un recent volum memorialistic¹⁵. În memoriile sale, Galina Răduleanu a mărturisit în legătură cu profesia aleasă: „Mi-am trăit profesia ca pe însuși sensul vieții mele, nu ca un mijloc prin care să-mi câștig existența”¹⁶, asemănând dăruirea prin care a servit medicinei psihiatrice cu fervoarea religioasă.

⁸ Gheorghe Enoiu (1927-2010), colonel de Securitate și fost director al Direcției de Anchete Penale a MAI, cunoscut pentru cruzimea folosită în anchetarea foștilor deținuți politici.

⁹ Informații extrase din fișa matricolă penală a deținutului Mihail Răduleanu: P2130895 (<https://www.iiccmer.ro/resurse/fisele-matricole-penale/>; data ultimei accesări: 14 martie 2023).

¹⁰ C. Vasilescu *et alli*, *op. cit.*, p. 193.

¹¹ Galina Răduleanu, *op. cit.*, p. 16.

¹² Informații extrase din fișa matricolă penală a Galinei Răduleanu: P2130893 (<https://www.iiccmer.ro/resurse/fisele-matricole-penale/>; data ultimei accesări: 14 martie 2023).

¹³ C.F. Dobre, *Identități feminine alternative în comunism și postcomunism. Deținutele politice*, în vol. „Identități sociale, culturale, etnice și religioase în comunism”, coord. Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu, Iași, Editura Polirom, 2015, p. 161.

¹⁴ Galina Răduleanu, *op. cit.*, p. 431.

¹⁵ Idem, *Jurnalul unui medic psihiatru și nu numai. 1997-2007*, București, Editura Christiana, 2022.

¹⁶ Idem, *Repetiție la moarte ...*, p. 434.

Volumul menționat a fost precedat, însă, de publicarea memoriilor carcerale, editate pentru prima dată în anul 2002 și reeditate ulterior. Ultima reeditare a avut loc în anul 2017, manuscrisul tipărindu-se la Editura Manuscris, care aparține Memorialului Închisoarea Pitești. Memoriile carcerale sunt considerate necesare în lupta împotriva mistificării regimului comunist din România, constituind adevărate repere pentru conturarea discursului memorial al foștilor deținuți politici, indiferent de genul acestora¹⁷. Două dintre scopurile identificate de cercetătoarea Claudia-Florentina Dobre, pentru care fostele deținute politice și-au împărtășit experiențele traumatice, au fost obligativitatea morală a denunțării comunismului și transmiterea memoriei persecuțiilor politice, prezența femeilor în închisori accentuând criminalitatea regimului¹⁸.

În prezent, Galina Răduleanu locuiește la București și este membră activă a Asociației Foștilor Deținuți Politici.

*

„Am să vă rog să începeți printr-o scurtă prezentare biografică.

M-am născut la 9 martie 1933 în Basarabia, pe când aceasta era a României, în județul Bălți, comuna Răduleni Vechi, în familia preotului Boris Răduleanu¹⁹. Tata s-a născut în 1905 și era descendent al unei familii de preoți ... a fost preot paroh la Biserica Sf. Nicolae din Bălți. Mama era învățătoare. În 1940, la venirea rușilor în Basarabia, familia noastră s-a refugiat în România. Din 1941 ne-am întors în Basarabia, pentru ca în 1944 să pornim din nou pe calea pribegiei. Ne-am refugiat în Banat timp de patru ani, la Lugoj. După cei patru ani, ne-am stabilit la Chitila, unde tata a fost transferat ca preot.

Școala unde ați terminat-o?

Școala am făcut-o prin întreaga țară, dat fiind faptul că am pribegit. Clasa întâia am terminat-o la Bălți ... clasa a doua – refugiată fiind – am făcut-o la Craiova ... pe urmă, reîntorsă în Basarabia, am continuat școala la Bălți, unde am și terminat clasele primare. Prima clasă de liceu am făcut-o incomplet, pentru că în martie 1944 ne-am refugiat din nou în România.

Care era statutul social al familiei dumneavoastră?

Bunicul meu din partea tatălui a avut doisprezece copii, tata fiind al unsprezecelea. Din familia tatei, o bună parte dintre frați au terminat teologia și apoi au devenit preoți ... pe unul, despre care am aflat doar mai târziu, l-a prins Revoluția Bolșevică în Rusia și a fost omorât. Asta pentru că preoții care nu doreau să se lepede de Dumnezeu au fost omorâți de bolșevici.

Mama provenea dintr-un sat care acum este situat în Ucraina, în județul Hotin. A mai avut patru frați. Bunicul meu matern era ucrainean, de lângă Harkov, și a venit în România de pe vremea când rușii aveau încă Basarabia. În 1918, când Basara-

¹⁷ Claudia-Florentina Dobre, *Martore fără voie. Fostele deținute politic și memoria comunismului în România*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2021, p. 88, 91.

¹⁸ *Ibidem*, p. 212.

¹⁹ Boris Răduleanu (n. 1905), arestat în 1960 și condamnat la 15 ani de temniță pentru activitate legionară. A trecut prin închisorile Văcărești, Jilava și Aiud. Eliberat prin decretul de grațiere nr. 411/1964. Informații extrase din fișa matricolă penală a deținutului Boris Răduleanu: P2130890, P2130891 (<https://www.iicmer.ro/resurse/fisele-matricole-penale/>; data ultimei accesări: 14 martie 2023).

bia a revenit României, i-a fost destul de greu, pentru că nu știa limba română. Bunica era casnică.

Faptul că tatăl dumneavoastră era preot v-a determinat să aveți o atitudine religioasă?

Se prea poate ... dar refuz să trag o concluzie exactă. De ce spun lucrul acesta? Pentru că tot aceeași educație în familie a primit și fratele meu, Mihail²⁰, care mereu a fost distant față de biserică. Nu a avut convingeri religioase. La unul educația religioasă s-a prins, la altul nu s-a prins. Probabil că depinde și de structura sufletească a fiecăruia.

Tatăl dumneavoastră a avut vreo apartenență politică?

Nu, nu a avut niciodată vreo apartenență politică, dar în refugiul din 1940, el a fost ... ca un lider pentru cei care doreau să se refugieze. Unii basarabeni au ezitat să plece, chiar și mama ezita, pentru că era bolnavă. S-au format atunci liste cu numele celor care doreau să plece în România. Tata a coordonat această acțiune, astfel că a fost receptat de NKVD și chemat de mai multe ori la ei ... chiar i-au propus să devină spion, dar bineînțeles că a refuzat și așa a fost amenințat cu moartea.

Celor care urmau să supravegheze trecerea Prutului spre România li s-au șoptit pe diverse căi faptul că tata ar fi spion și când ne-am prezentat cu toate bagajele în fața comisiei ... am fost refuzați. Ar fi trebuit să ne întoarcem din drum și să fim transportați în Siberia. În mod neașteptat, o cunoștință de-a tatei știa persoanele care făceau parte din această comisie și le-a lămurit că tata a avut, de fapt, o atitudine antibolșevică, că a scris articole împotriva URSS ... articole care, mai târziu, au devenit probe pentru acuzare. Doar așa ni s-a dat drumul și am reușit să ne refugiem.

Care erau legăturile dintre Boris Răduleanu și preotul Ilie Imbrescu?

Erau prieteni. Părintele Ilie Imbrescu²¹ era bănățean – un om de un caracter deosebit și de o atitudine fără echivoc și lipsită de compromisuri. Ilie Imbrescu a fost student la Cernăuți, unde a studiat și tata. Ei doi acolo s-au întâlnit și au rămas mai apoi prieteni. Părintele Imbrescu s-a afiliat Mișcării Legionare, și în 1940, atunci când tata a reușit cu greutate să ajungă în România, l-a înscris fictiv și pe el pe listele Mișcării Legionare. Securitatea a profitat de acest lucru și mai târziu procesul tatălui meu a intrat pe filieră politică. Tata nu a fost legionar, a fost doar un simpatizant al spiritului creștin al Mișcării.

V-aș ruga să descrieți mai detaliat momentul refugierii din Basarabia.

²⁰ Mihail Răduleanu (n. 1935), arestat în 1960 și condamnat la 5 ani de temniță pentru uneltire. A trecut prin închisorile Jilava și Gherla. Prin decizia nr. 6/1962, sentința a fost casată și M. Răduleanu a fost eliberat. Informații extrase din fișa matricolă penală a deținutului Mihail Răduleanu: P2130894, P2130895 (<https://www.iicmer.ro/resurse/fisele-matricole-penale/>; data ultimei accesări: 14 martie 2023).

²¹ Ilie Imbrescu (1909-1949), absolvent al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cernăuți și ulterior preot paroh al parohiei Sfântul Gheorghe din Balcic. Pentru apartenența la Mișcarea Legionară, Ilie Imbrescu a fost arestat în aprilie 1938, fiind eliberat câteva luni mai târziu. În perioada Statului Național Legionar a îndeplinit funcția de inspector la Subsecretariatul Cultelor. A decedat în 1949 la Aiud, din cauza peritonitei TBC, contactată pe parcursul încarcerării (<https://ziarullumina.ro/societate/historica/parintele-ilie-imbrescu-marturisitor-al-credintei-ortodoxe-19458.html>; data ultimei accesări: 30 martie 2023).

Noi ne-am refugiat din Basarabia pentru că nu doream să trăim sub ruși. Fiind români, era normal să ne dorim să trăim în România. Ne-am refugiat în 1940, ne-am întors în 1941, după din nou ne-am refugiat, în 1944 ... și de atunci am rămas în România.

Chiar și așa, îmi amintesc foarte vag refugiarea din 1940. Știu că populația basarabeană nu era conștientă de turnura pe care urma să o ia politica sovietică. Oamenii credeau că în URSS era la fel ca în Imperiul Țarist. Din discuțiile pe care le auzeam în jur, oamenii păreau foarte încântați, sperând că vor avea parte de atmosfera existentă pe vremea țărilor. Din cauza asta, nu au plecat imediat din Basarabia. După câteva luni de zile, când au început deportările, au început și ei să se refugieze în România. Mai ales vârstnicii își aminteau de perioada glorioasă a țărilor, cea aristocratică, în care se organizau baluri și așa mai departe ... și își imaginau că vremurile acelea vor veni din nou. Când au văzut însă că încep să fie îmbarcați în trenurile care duceau spre Siberia, s-au lămurit care este realitatea.

Care era atmosfera din timpul războiului?

Îmi este greu să spun ... copil fiind, nu aveam de unde să cunosc atmosfera. Țin minte numai că mă jucam cu prietenii mei de-a războiul. Ne urcam în copaci, aveam câte o caserolă metalică și ne prefăceam că ne telefonăm unul altuia, ca să anunțăm venirea trupelor.

Ați simțit îngrijorarea părinților dumneavoastră?

Nu am simțit-o. Tata era foarte optimist, era convins că nemții vor câștiga războiul. Mama era mult mai realistă și cu ajutorul unor prieteni a trimis o parte din bunurile noastre în Banat. De aceea, atunci când ne-am refugiat, am găsit în România o parte din lucrurile noastre, care ne-au ajutat să rezistăm.

Cum ați privit instaurarea comunismului în România?

Am reușit să înțeleg unele lucruri din discuțiile celor mari. Tata găsisese ascuns într-o biserică un inginer venit din Rusia, însoțit de mai mulți copii. Era îngrozit omul acela că vor veni rușii și că îi vor deporta în Siberia. Tata vorbea perfect limba rusă și după îmbrăcămintea lor și-a dat seama din prima că sunt ruși, dar i-a ajutat. Inginerul i-a mărturisit tatei că ceea ce s-a întâmplat în URSS urmează să se întâmple și la noi în țară. Tatălui meu nu i-a venit să creadă și i-a spus că românii nu sunt capabili de asemenea răutăți.

Ați perceput comunismul ca pe un provizorat?

Nu. Cel puțin pentru mine, regimul părea să fie veșnic. În sensul în care eu să dispar înaintea regimului.

Pe ce v-ați bazat convingerea că regimul ar fi indestructibil?

Pe teroarea pe care începuseră să o instaureze. Lipsa libertății de exprimare, a modificării programei școlare, toate aceste schimbări m-au afectat ... învățământul care exista anterior era unul de elită. Comuniștii au adus profesori slabi în orașe și pe cei buni i-au trimis la periferie. Era un haos organizat, care avea în vedere desființarea a tot ceea ce reprezenta elita.

Când ați început să simțiți presiunile regimului comunist?

În momentul în care am văzut schimbarea programei școlare. Eram în clasa a IX-a de liceu. Am început atunci să studiem biografia lui Stalin și geografia URSS-

ului. Poeziile clasice ale lui Mihai Eminescu au fost înlocuite prin *Împărat și proletar*²², iar marele scriitor era considerat Sahia²³.

Ce s-ar fi întâmplat dacă ați fi refuzat să învățați acele lucruri?

Exact ce mi s-a și întâmplat, pentru că eu tocmai din aceste motive am fost dată afară din școală. Scriam într-un carnețel părerile mele despre toate acele lucruri. Șefa UTM-ului, tot basarabeancă, mi-a furat carnețelul și l-a predat directoarei școlii. Directoarea s-a văzut obligată să o cheme pe inspectoare și au cercetat împreună carnețelul. Pentru asta am fost exmatriculată din toate școlile românești. Aveam 17 ani atunci, eram în clasa a X-a.

Cum v-ați gândit să alcătuiți un astfel de jurnal?

Era o obișnuință, îmi scriam jurnalul încă de când aveam 10 ani. În jurnal îmi scriam toate punctele de vedere. Acolo îmi exprimam mai ales revolta.

Când v-ați hotărât să vă înscrieți la medicină?

Când aveam 15 ani. Inițial, mi-am dorit să devin profesoară de istorie sau de limba română. La 15 ani am citit însă niște cărți – *Obstacole și obsesie* și *Parada*. Așa am aflat despre un pastor paralizat, care avea harul de a rezolva problemele celor care veneau la el. Reușea acest pastor să influențeze drumul existențial al celor care îi cereau ajutorul. Mi-am dat seama cât de important este ajutorul acordat semenilor ... de altfel, până atunci nu am avut vreo aplecare spre medicină, dar recunosc că a fost și o chestiune de orgoliu. M-am imaginat ca o salvatoare. Profesoară tot nu aș fi putut fi, cu închisoarea pe care am făcut-o.

Părinții știau că aveți sentimente anticomuniste?

Tata știa. Mama nu știa, era oricum îngrozită de ce se întâmplă în jur ..., dar tata era mai tolerant cu mine. Eram și de aceeași părere în privința comunismului.

Fratele dumneavoastră avea aceleași sentimente?

Da, numai că el nu acționa.

Adeseori, în memoriile dumneavoastră, asemănați medicina cu religia. Ce v-a determinat să îi acordați medicinei o astfel de valență?

Tot ceea ce este legat de ființa umană este un act sacru. Medicul este un sacerdot, este cel care vindecă trupește, așa cum preotul vindecă sufletește. Indiferent ce meserie practici, dacă o practici cu convingerea că acela este rostul tău în viață și că faci ceea ce vrea Dumnezeu să se realizeze prin meseria ta, ești un sacerdot. Meseria trebuie practică cu conștiința ajutorului pe care îl oferi prin ea semenilor.

Cum ați reușit să vă înscrieți la Facultatea de Medicină din Cluj-Napoca?

După ce am fost eliminată din școală, am lucrat la o tipografie, pentru vreun an și jumătate, ca magazioneră. O cunoștință de-a tatei i-a dat ideea să declare pierdut actul de absolvire a liceului și să ceară un duplicat. Tata l-a cerut și cu duplicatul respectiv m-am înscris la seral. Am acumulat mai mulți ani de studii într-unul singur. Așa am reușit să mă înscriu la facultate, în 1952.

Cum a fost studenția petrecută în Cluj-Napoca?

²² Poezie cu tematică socialistă, inspirată de universul proletar și publicată de Mihai Eminescu în revista *Convorbiri literare*, în anul 1874.

²³ Alexandru Sahia (1908-1937), scriitor și revoluționar comunist. A decedat de tuberculoză și a devenit erou al clasei muncitoare după instaurarea regimului comunist în România.

Ca un vis. Era altă lume, totul era ca altădată ... profesorii erau din vechea generație, din vechea structură și din vechea valoare. Profesorii ne-au învățat să înțelegem bolile prin observație și prin logică. Doreau ca noi să putem pune diagnostic și fără computer tomograf. Viața la Cluj era foarte frumoasă, era o viață culturală: cu audiții, cu operă, concerte ... colegii mei erau extrem de inteligenți, iubitori de meserie și de om. Medicina era pentru noi un ideal.

Care era atitudinea profesorilor și a studenților clujeni față de regim?

Gândeau la fel ca mine, chiar dacă nu exprimau asta. Aveam însă și comuniști printre noi.

Ce s-a întâmplat după ce ați absolvit facultatea?

Timp de un an, am fost medic stagiar la Brașov. În funcție de media de absolvire, puteai alege o zonă în care să fi repartizat. Mergeam sâmbăta și duminica la plimbare în Munții Piatra Craiului. Excursiile le făceam împreună cu colegii mei. După un an, am fost nevoită să îmi aleg o localitate în care să fiu repartizată din nou. Excursiile la munte mi-au fost de mare folos, pentru că așa am ajuns să aleg comuna Poiana Mărului. Am făcut muncă de pionierat în Poiana Mărului. Oamenii de acolo erau foarte primitivi și foarte apropiați de mine.

Cum ați reușit să vă îndepliniți misiunea de tânăr medic la Poiana Mărului?

Oamenii erau în general reticenți față de medicină. Nu doreau să-și vaccineze copiii. Până la urmă, pentru a-i convinge, i-am amenințat că voi fi nevoită să îi amendez dacă nu îmi trimit copiii la vaccinare. Am reușit numai în felul acesta, iar după două luni de zile, tot ei veneau la mine să îmi spună: *Știți că i-a folosit copilului injecția? S-a îngărașat.* Era o viață foarte patriarhală, anunțurile se făceau la biserică, de către preot. Mai era în fața Sfatului Popular un toboșar, care bătea toba atunci când țărani doreau să-și vândă, de exemplu, câte o vacă, și l-am rugat să anunțe tot așa și vaccinările.

Dispensarul în care am lucrat atunci era foarte modest. Era o clădire foarte mică, aveam numai o sală de nașteri și o sală pentru consultații. Dispensarul era față în față cu clădirea în care locuiam.

Eram obligată să desfășor și cursuri de educație sanitară. La Sfatul Popular susțineam câte o conferință în care încercam să combat superstițiile. Erau o grămadă de supersitiții! Unele spuneau să nu se taie unghiile copiilor, ca să nu devină hoți. Trebuia cumva să îi conving să renunțe la astfel de superstiții. În afara orelor de lucru, citeam foarte mult și mă plimbam pe dealuri. Făceam vizite medicale și la stâne. Făcusem rost și de un cal și îmi plăcea să mă plimb călare.

Existau simpatizanți comuniști în localitate?

Nu. Erau doar cei de la Primărie. Restul nu se dădeau în vânt după comunism. Avantajul era că nu a fost colectivizată comuna. Fiecare țaran își păstrase bucățica lui de pământ.

Credeți că erați supravegheată de Securitate la Poiana Mărului?

Nu cred, pentru că nu aveau de ce. Nu își pierdeau ei vremea cu mine pe atunci. Informatori totuși am impresia că erau în localitate, dar în general oamenii nu vorbeau despre asta ...

În ce împrejurări ați fost arestată?

Pe 23 septembrie 1960, au venit doi inși la mine la dispensar. Eu de abia ajunseseam la lucru, era dimineața. Au venit apoi în casa în care locuiam și mi-au făcut

percheziție domiciliară. Am fost apoi transportată cu mașina Securității la Brașov, după care am ajuns la Uranus.

Care era cauza pentru care ați fost arestată?

Tata fusese arestat cu câteva luni înainte și îi găsiseră în locuință caiete de ale mele, în care făcuserăm însemnări despre regimul comunist. Mai era și un alt caiet, lăsat de o prietenă de-a mea ..., un caiet care conținea poezii scrise de Radu Gyr²⁴. Prietena mea dorea să le citim, iar Securitatea a considerat că am și făcut-o, când, de fapt, nu era așa. Oricum, reprezenta un motiv de arestare. Nici nu mai știam că există acele caiete printre lucrurile tatei. Regimul a fost deranjat pentru că cineva îndrăznește să gândească împotriva curentului ..., să gândească altfel. Tata și așa era foarte prost văzut de regim. Manifestase întotdeauna o atitudine de frondă față de Sfatul Popular din Chitila. Liderii Sfatului Popular se așteptau ca biserica să le fie subordonată și tata refuzase să accepte asta.

După ce ați aflat că tatăl dumneavoastră a fost arestat, v-ați așteptat ca arestarea acestuia să aibă consecințe și în privința propriei libertăți?

Nu, nici vorbă. Eu aveam atunci cu totul alte preocupări. Nu mai aveam în vedere lupta anticomunistă.

Considerați că arestarea dumneavoastră a constituit un fapt inevitabil sau ar fi putut fi evitată?

Nu putea fi evitată. Toate evenimentele s-au legat unele de altele. L-au arestat și pe fratele meu, care nu avea absolut nici o legătură cu acele caiete, pe niște baze total fanteziste: că ar fi avut intenția să treacă frontiera. Pe fratele meu l-au arestat însă de abia după mine. Pe el l-au închis la Gherla și pe tata la Aiud. Tata a fost condamnat și a stat închis trei ani. În privința fratelui meu, procesul a fost rejudecat și a stat numai un an și jumătate închis.

Ce s-a întâmplat după ce ați fost arestată?

La Brașov am stat de vineri și până duminică după-masa. De la Brașov am fost transferată la închisoarea Uranus. Acolo am stat destul de mult, un an și jumătate. La Uranus s-a desfășurat o anchetă, dar lucrurile erau, ca de obicei, dinainte aranjate de către Securitate. Procesul era o adevărată mascaradă. Sentințele erau deja stabilite de Securitate și judecătorii numai le pronunțau.

Prin câte anchete ați trecut înainte de a fi condamnată?

Așa de multe au fost, că nici nu le mai țin minte numărul. Inițial, am fost anchetată zilnic. Te anchetau până în momentul în care îți găseau o cauză pentru care să fi acuzat ca dușman al poporului. Toate anchetele s-au desfășurat la Uranus.

Cum s-a desfășurat procesul în urma căruia ați fost condamnată?

S-a desfășurat la Malmaison în două etape: prima dată în iulie și apoi în august. A fost organizat la fel ca orice alt proces comunist. Erau prezenți numai martorii

²⁴ Radu Demetrescu Gyr (1905-1975), arestat în 1958 și condamnat la 25 de ani de temniță pentru insurecție armată. Anterior, fusese condamnat în 1941 pentru insultarea lui Ion Antonescu, iar în 1945 a fost din nou condamnat la 12 ani de temniță pentru crimă de dezastrul țării, pedeapsă comutată ulterior prin decizia nr. 421/1955 la șase ani. A trecut prin închisorile Aiud, Jilava și Văcărești. Eliberat prin decretul de grațiere nr. 236/1963. Informații extrase din fișa matricolă penală a deținutului R. Demetrescu Gyr: P1510591, P1510592, P1510593, P1510594, P1510613, P1510614 (<https://www.iccmer.ro/resurse/fisele-matricole-penale/>; data ultimei accesări: 14 martie 2023).

acuzării. La proces a fost invocat ca martor și președintele Sfatului Popular de la Chițila. Atunci când a fost întrebat prin ce acțiuni se făcea vinovat tata, procurorul a răspuns că este un dușman pentru stat. Numai atât, dar nu a justificat afirmația.

Mama dumneavoastră a participat la proces?

Sigur că da, dar nu aveam voie nici să mă uit spre mama.

Ce condamnare ați primit?

Am fost condamnată la 7 ani de temniță. Tata a primit cincisprezece ani, iar fratele trei. Anchetatorii erau, în orice caz, majoritatea inculți, te întrebau chiar: *Ce discuții ați vorbit?* (râde-n.n.). Asta însemna că îi interesa ce plănuiai împotriva regimului ..., iar apoi am înțeles că și dacă vorbeai însemna pentru ei că faci ceva împotriva, însemna că sigur complotai ceva.

Ce doreau să aște în timpul anchetelor?

Nu doreau decât să te faci să-ți recunoști vina, aceea de a vorbi împotriva regimului. Și o vedeau ca pe o chestiune logică: dacă tatăl este împotriva regimului, iar tu scriai în caiete împotriva regimului, era imposibil să nu fi discutat împreună cu tatăl despre asta.

În sfârșit ..., după Uranus, am fost transferată la Jilava, unde am stat vreo trei luni. După aceea, am ajuns în colonia de muncă de la Arad, unde m-am bucurat de un regim mai puțin dur.

Să rămânem încă puțin la Uranus. Cum a fost regimul de detenție de acolo?

Paguba a fost că administratorii închisorii și-au dat seama de faptul că eram în căutarea cât mai multor contacte umane și m-au ținut închisă cu aceiași oameni aproape 9 luni de zile. Oamenii aceia erau foarte simpli, deși ei știau că îmi doream să intru în contact cu intelectuali. La Uranus am stat în aceeași celulă și cu vreo trei spiritiste.

Ce s-a întâmplat cu mama dumneavoastră cât timp ați fost închisă?

Mama a continuat să lucreze, a fost învățătoare în continuare. Era pe punctul de a fi dată afară de la serviciu, dar a știut să se descurce și tuturor le-a spus că suntem în anchetă și că nu se știe dacă vom fi condamnați sau nu ..., a tras așa până a ajuns la vârsta pensionării. Din locuința pe care o ocupau, ai mei s-au văzut dați afară și mama s-a mutat în altă parte, cu chirie.

V-ați împrietenit cu cineva în închisoare?

Da, cu cineva care adăpostise vreo zece ani un liberal care se ascundea de autorități. Am rămas prietene și după ce am fost eliberate.

Cum s-a desfășurat transferul la Jilava?

M-au pus într-o mașină blindată și m-au dus acolo. La Jilava am stat din martie până în iunie. Eram oricum mai multe deținute transferate, nu doar eu. La Jilava a fost foarte greu, închisoarea fiind construită sub pământ. Erai îngropat de viu ..., sinistru, frig și umezeală. Celula legionarelor era mai izolată, la capătul clădirii, așa că alți deținuți nu treceau deloc pe acolo²⁵. La început, m-au închis într-o celulă

²⁵ Teama autorităților comuniste că legionarele ar putea îndoctrina și alte deținute în timpul executării pedepsei le-a determinat să decidă încarcerarea separată a acestora, practică ce a condus însă la solidarizarea adeptelor care serveau aceleași ideologii (C. Vasilescu *et alli*, *op. cit.*, p. 198).

alături de femei acuzate pentru spiritism, dar apoi și-au dat seama că sunt implicată într-un proces legionar și am fost închisă alături de legionare.

Care era programul zilnic al deținuților de la Jilava?

Nu făceam aproape nimic: te trezeai, trebuia să te speli cu o singură căniță de apă de sus până jos, primeai mâncare și după stăteai. Seara la ora 22 se dădea stingere. Nu eram înfometate, dar totuși ne scârbisem de aceeași mâncare primită zilnic. Cel mai greu mi se părea de îndurat lipsa oricărui moment de singurătate. Tot timpul eram supravegheate. Dacă te vedeau gardiențele că îți făceai cruce, nu te băgau direct la izolator, dar urlau la tine. Nu am fost surprinsă niciodată în timp ce mă rugam. Eu mă rugam în gând, stăteam într-un colț și nu își dădea nimeni seama de ce fac.

În afara rugăciunilor, cu ce v-ați ocupat gândurile, pentru a reuși să treceți peste acei ani?

Îmi aminteam foarte multe lucruri. Îmi plăcea să învăț poezii și mai recitam câte o poezie. Nu mă plictiseam. Era greu că nu puteai să te întinzi pe pat. Seara era cumplit, mai ales că după ora 20 picai de somn și nu ni se dădea voie să ne întindem. Toată lumea spera că vom fi eliberate curând și că vor veni americanii. Asta din urmă a fost cea mai naivă speranță pe care am avut-o.

Au existat cazuri în care deținutele au fost nevoite să facă compromisuri, crezând că vor fi eliberate mai repede?

Da, mai ales că așa eram mințite tot timpul: dacă ne facem datoria, dacă suntem cuminiți, avem șansa să ni se scurteze pedeapsa. Funcționa de multe ori, mai ales că unele deținute aveau și pedepse mari, de câte douăzeci de ani.

La Arad exista o comisie, condusă de o femeie care părea să fie armeană. Ne-a chemat pe fiecare în parte și ne-a întrebat cum ne percepem existența de până în prezent. Era un fel de autoflagelare. Bineînțeles că exista un scop, chemându-ne înainte de transferul la Oradea. La Oradea se înființase o *cameră de fruntașe*, special pentru legionare, care erau supuse unor acțiuni de *reeducare* ideologică²⁶. Ele aveau o serie de avantaje: primeau pachete de acasă în fiecare lună, cu toate că nu-și făceau norma. Drept este că nici nu aveai cum să îți îndeplinești norma, pentru că era foarte mare.

Acolo au închis femei foarte bune, tocmai ca să nască între ele învrăjpire. Când m-au întrebat cum îmi văd trecutul, eu am răspuns că tot ce am avut de recunoscut, am recunoscut la anchetă și că nu doresc să revin asupra trecutului meu. Așa am scăpat de *camera frunțașelor*.

La Oradea funcționa și un club ..., pe deținutele legionare le trimiteau să frecventeze acel club. Acolo le dădeau să citească ziarul *Scântea* și alte cărți de propagandă. Până la urmă, au chemat și celelalte deținute la club ..., inclusiv eu am fost chemată. Ne obligau să ne uităm la filme așa-zis *educative*. Această formă de *reeducare* a dat greș.

Ați perceput transferul la Arad ca pe o ameliorare a situației dumneavoastră?

²⁶ Deținutele politice de la Oradea au fost supuse experimentelor târzii de *reeducare*, întrunindu-se periodic într-o celulă în care, la indicațiile unui *educator politic*, citeau presa comunistă în colectiv, organizând inclusiv concursuri urmate de premiarea celor care dovedeau însușirea dezideratelor PMR (*Ibidem*, p. 93).

Da. Oriunde era mai bine decât la Jilava, mai rău decât acolo nu putea fi în altă parte. Eram fericite când am plecat, plus că pe drum am primit și câte o bucată de slănină.

Cum era detenția de la Arad?

Ne simțeam ca în libertate. Era o celulă foarte mare, plină numai cu deținuți. Puteam vorbi unele cu altele și chiar cânta. La atelier, munceam destul de mult și erau unele care chiar încercuiau să își facă norma ..., ele cereau să fim ținute la muncă peste orele de program. Lucram câte doisprezece ore numai să apuce ele să facă norma. Era epuizant! Trebuia să facem coșuri de birou, cu împletitură de nailon. Norma consta în trei coșuri pe zi. Eu nu reușeam să fac decât unul. Mi se părea o normă foarte mare.

Ce se întâmpla dacă nu reușeați să vă îndepliniți norma?

Nu primeam pachet de acasă. Eu cum nu am îndeplinit niciodată norma, nici pachete nu am primit. O singură dată, însă, mi-a dat voie comandantul să cer. Mi-a dat o carte poștală și i-am cerut mamei un pachet. Foarte cumsecade a fost atunci comandantul.

Când am ajuns la Arad, în prima noapte, am găsit sub pernă trei bucățele de zahăr cubic și doi căței de usturoi. Nu se știe de la cine, totul era pe furis. Printre celelalte deținuți am întâlnit și muncitoare, închise fie pentru că ascuseseră pe cineva fugar, fie pentru alte motive.

În ce circumstanțe ați fost mutată la Oradea?

Am fost pur și simplu urcată într-un tren și transferată la Oradea. La Arad am petrecut numai vreo trei luni. Oradea era o închisoare dură. La Arad era colonie, puteam ieși afară, puteam sta pe iarbă ..., la Oradea eram ținute numai între ziduri.

Cum ați fost eliberată?

Pe 23 iunie au venit gardienii în celulă cu o listă și cine se auzea strigat, trebuia să își facă bagajul. Toate deținutele erau pe listă ... La final, mi-am auzit și eu numele. Ne-au scos din celulă, am stat până a doua zi într-o altă cameră și dimineața ne-au dat biletul de ieșire. Am plecat spre gară, de unde mi-am cumpărat un bilet de tren și m-am dus acasă.

Ce ați făcut după eliberare?

Eu aveam diplomă de medic și în toamna aceluiași an m-am angajat la Păclișa, în secția de psihiatrie.

Cum v-ați hotărât să vă specializați în psihiatrie?

În închisoare mi-a venit acest gând.

Simțeați că sunteți urmărită de Securitate?

Tot timpul am simțit. La orice loc de muncă am fost urmărită pas cu pas și mi s-au pus microfoane chiar și în casă. Am găsit toate aceste lucruri în dosar. Pe toți apropiații mei a încercat Securitatea să îi transforme în colaboratori și să îi determine să ofere informații despre mine.

La un moment dat, acasă la o prietenă bună de-a mea a venit un securist ca să îi propună să devină colaboratoare. Ea a acceptat, dar a fost foarte deșteaptă! I-a spus securistului că nu poate ține secrete și că dacă află ceva, spune apoi la toată lumea (râde-n.n.).

Am trăit foarte izolată, mergeam la spital și după veneam acasă, unde ascultam muzică și citeam. Citeam mult mai mult decât citeam acum și cred că asta era și singura posibilitate de evadare. Sâmbăta mă plimbam pe munte.

Cum vă raportați astăzi la perioada prin care ați trecut?

Îmi pare rău că am ieșit din închisoare ..., am nostalgia închisorii. Mi-am dat seama că acolo am fost foarte fericită ..., aveam o viață interioară care îmi oferea un sentiment de liniște. Eram foarte desprinsă de tot ce însemna cotidian. O asceză pe care am acceptat-o și pe care o regret.

Tocmai de aceea mi-am scris și memoriile, pentru că nu exista altă cale să mă eliberez. Trăiam cu amintirea închisorii și scriindu-mi memoriile, m-am eliberat.

Credeți că viața dumneavoastră ar fi arătat altfel dacă nu ați fi fost arestată?

Sigur că da. Experiența închisorii a fost pentru mine un mare câștig. Închisoarea mi-a determinat evoluția personalității, a fost un punct biografic de reper. Numai o mare suferință se poate compara cu închisoarea, care să te modeleze din punct de vedere spiritual, să aprindă în tine credința. Suferința este de bază, dar nu se obține numai prin experiența închisorii. Mie îmi plac foarte mult niște versuri scrise de Lucian Blaga: *Îmi mut crucea de pe un umăr pe altul/Ca pe o neasămuit de prețioasă povară*²⁷.

Aveți resentimente față de autoritățile comuniste?

Mă străduiesc să nu le am. Depinde de poziția acestora, de fiecare caz în parte. Am întâlnit internat, după 1990, în spitalul de psihiatrie, pe un fost demnitar comunist: Dăscălescu²⁸. El se afla chiar atunci într-un proces, trebuia să fie condamnat. Era căzut când l-am întâlnit ... Soția lui plângea și el era un nimeni. Un nimeni a fost, de fapt, dintotdeauna, dar comunismul a ridicat nulitățile, capabile de toate ororile posibile, pentru că numai acestea au putut fi manipulate.

Diagnosticul pe care i l-am dat l-a ajutat să scape atunci de închisoare. Realmente, mi-a fost milă de el ... Nu pot să văd un om suferind, nici dacă aș ști că a fost cel mai mare criminal. Faptele lor ar trebui pedepsite, nu neapărat ei ca oameni. Eu nu urăsc oamenii, ci faptele lor.

Cum ați perceput evenimentele din 1989?

Credeam că vom fi fericiți de atunci. Românii înviaseră. De fapt, de la rău am ajuns la mai rău. Știi bancul cu pesimistul și optimistul? Pesimistul spune că *Mai rău nu se poate*, iar optimistul răspunde: *Ba da, se poate*. Revoluția din 1989 a fost o farsă.

La câteva zile după ce au apărut la televizor Ion Iliescu și cu Silviu Brucan, studenții au organizat un mitting. Eu atunci eram în metrou și o voce ne spunea la megafon să nu mergem la mitting, că vin teroriștii. Studenții plângeau în hohote și îi acuzau pe Iliescu și Brucan că le-au furat Revoluția. Nu am putut să uit vorbele acelea nici până acum ...

Am fost mințiți că armata a tras în mulțime, nu Securitatea, când eu cunosc faptele și știu că nu a fost așa! Un fost securist mi-a mărturisit cum a fost obligat, pe 22 decembrie, să meargă pe acoperișul Radiodifuziunii și de acolo să tragă în populație. Tot Bucureștiul se mișca în acea dată ..., veneau masele de muncitori și securiștii erau obligați să tragă în ei, pregătiți cu mitraliere. Securistul mi-a povestit că de teama

²⁷ Este posibil ca intervievata să facă referință la poezia *Biografie*, publicată de L. Blaga în anul 1929, în volumul „Lauda somnului” (Editura Cartea Românească, București).

²⁸ Constantin Dăscălescu (1923-2003), fost demnitar comunist și prim-ministru al Republicii Socialiste Române între 1982 și 1989.

de a nu fi linșat de populație, a coborât de pe acoperiș, și-a pus șapca de muncitor pe cap și s-a amestecat în mulțime. După aceste evenimente, nu a dormit nopți în șir acasă, pentru că i-a fost frică, pentru că nu executase ordinul. Ulterior, a fost transferat într-o funcție de mică însemnătate. Ți spun textual: Securitatea a fost baza represiunii și a crimelor din 1989.

Ați primit vreo compensație pecuniară pentru anii de închisoare?

Da, și cu banii aceia am construit o biserică în Basarabia. Cunoșteam un preot care a fost persecutat în timpul comunismului și dorea să ridice o biserică pentru români. Banii pe care i-am primit au fost oferiți pentru suferință, pentru un ideal. Ar fi fost stupid să îmi cumpăr cu ei o mașină (râde-n.n.). I-am folosit pentru un scop mult mai înalt.

De ce v-ați intitulat primul volum de memorii «Repetiție la moarte»?

Pentru că a fost ca o moarte, ceva din mine a murit între zidurile închisorii. Înainte de a muri, ne vedem viața ca într-o oglindă. Eu am făcut-o încă de când am fost arestată, a fost ca o repetiție pentru ceea ce va urma.

Credeți că este important pentru tinerele generații să cunoască istoria regimului comunist din România?

Nu este doar important, este esențial. Ca să înțelegi vremurile actuale, trebuie să îți dai seama de rădăcinile lor. Un popor există, așa cum spunea și Dinu C. Giurescu, în măsura în care își cunoaște limba, își studiază istoria și își menține credința. Cele trei sunt condițiile de existență ale unui popor, fără acestea poporul dispare. Ori tocmai în direcțiile menționate se atacă astăzi. Limbajul s-a redus la câteva fraze, istoria este lăsată deoparte și nu mai există credință puternică. Cunoscut totuși și tineri care mă fac să cred că nu este totul pierdut, tineri care își iubesc țara ...